

סוגיה א: צידה ביום טוב

רקע

סוגייתנו עוסקת בדין צידה ביום טוב. סוגיה זו מקבילה לסוגיה במסכת שבת [קו]. הדנה בצידה בשבת. אנו לא נתמקד בגדרי צידה בשבת, אלא רק בדינים הייחודיים ליום טוב [הראשונים מרחיבים בסוגיה זו בדין מלאכת אוכל נפש. אנו עסקנו בנושא זה, וכעת נתמקד רק בדין צידה].

מקורות

- א. כג:--כד. "אין צדין...לכלובן קאמרינן דעבידי לרבווי"
- ב. תוס' ד"ה ואין, כל היכא, כל שאומר, ותניא רי"ף יב:--יג. באלפס, "אין צדין דגים...הבא מצודה ונצודנו" ר"ן ד"ה גמ' ה"ד מחוסר צידה רא"ש סי' א ד"ה גמ' רמב"ם הל' שביתת יום טוב פ"ב הל' ה [בתחילתו], ז הל' שבת פ"י הל' יט-כ ג. תוס' ד"ה ואין ר"ן ד"ה אין נותנין ד. שו"ע סי' תצז סע' א-ב, ו-ז ומשנה ברורה [בעיקר: ס"ק ב, ד, יז-יח, כ]

הסבר הסוגיה

"אין צדין דגים מן הביברים ביום טוב ואין נותנין לפנייהם מזונות אבל צדין חיה ועוף מן הביברין ונותנין לפנייהם מזונות רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל הביברין שוין זה הכלל כל המחוסר צידה אסור ושאינו מחוסר צידה מותר". [משנה כג:]

סוגייתנו מקבילה לסוגיה במסכת שבת העוסקת בדין צידה בשבת, משמע שאיסור צידה בשבת זהה לדין צידה ביום טוב. רוב הראשונים מאמצים הבנה זו, ולכן דנים מדוע אסור לצוד ביום טוב, הרי צידה מלאכת אוכל נפש [בשיטות הראשונים עסקנו בהרחבה בעמ' 48-50, 66-70]. מהרמב"ם משמע שהוא חולק על הבנה זו. הרמב"ם [פ"ב ה"ז] פוסק את סוגייתנו: "דגים שבביברין גדולים וכן חיה ועוף שבביברין גדולים כל שהוא מחוסר צידה עד שאומרים הבא מצודה ונצודנו הרי זה מוקצה ואין צדין אותן ביום טוב", הרמב"ם אינו עוסקת במלאכת צידה, אלא רק בדין מוקצה. דבר שאינו ניצוד אינו מוכן ואסור לצוד אותו ואסור לאוכלו ביום טוב.

להבנת הרמב"ם שצידה בשבת אסורה מדין מלאכה, וצידה ביום טוב אסורה מדין מוקצה יש נפקא מינה בגדרי הדין. הגמ' מבארת שההיתר לצוד חיה ועוף מן הביכרים אינו מתייחס לכל הביכרים אלא רק לביכרים קטנים. החילוק בין ביכר קטן לביכר גדול, תואם לשיטת רבן שמעון בן גמליאל, שלא כל הביכרים שוים, ויש חילוק בין ביכר גדול, שמחוסר צידה, לבין ביכר קטן, שאינו מחוסר צידה. אביי אכן סובר שרבן שמעון בן גמליאל אינו חולק על חכמים אלא מסבירם.

הגמ' מביאה שתי הגדרות שונות לקביעת ביכר גדול וביכר קטן. בהסבר שיטת חכמים אומרת הגמ' שביכר קטן הוא ביכר דרהיט אבתריה בחד שחיא [רש"י (ד"ה בחד שחיא): שהוא שוחה עליו בפעם אחת ואינו נשמט ממנו. הרשב"א (ד"ה נראה שרש"י) גורס "שחיא", ומפרש: "כל שמגיעו בריצה אחת אינו צריך לפוש בנתיים"], או נפל טולא דכתלי אהדי או ביכר שאין לו עוקצי עוקצי. בהסבר שיטת רבן שמעון בן גמליאל אומרת הגמ' שמחוסר צידה הוא כשצריך מצודה לצוד את בעל החיים.

נחלקו הראשונים בהבנת היחס בין שני השיעורים. רש"י [ד"ה הבא מצודה] מפרש ששני השיעורים זהים. תוס' מפרש ששני השיעורים מקבילים. השיעור הראשון [חד שחיא, עוקצי עוקצי ונפלי טולא דכתלי אהדי] עוסק בבהמה וחיה, שצידתם תלויה בגודל הביכר, והשיעור השני [הבא מצודה ונצודנו] עוסק בעופות, שצידתם תלויה האם צריך להביא מצודה ולצודם.

הרמב"ם מחלק בין דין צידה בשבת ובין דין צידה ביום טוב. בהלכות שבת [פ"י ה"כ] הרמב"ם מגדיר שחיוב צידה רק כשצד למקום שיכול לרוץ בו ולהגיע לחיה בשחיה אחת, או כשהכתלים קרובים זה לזה עד שיפול צל שניהם לאמצע כאחד [לא הבנתי שיעור זה]. בהלכות שביתת יום טוב הרמב"ם מגדיר שמותר לצוד דגים, חיה ועוף מביכרים רק כשאינו אומר הבא מצודה ונצודנו.

נראה לפרש שבהלכות שבת הרמב"ם מגדיר מלאכת צידה, ומלאכת צידה תלויה שבעל החיים הובא למקום קטן שלא צריכים לרדוף אחריו. בהלכות שביתת יום טוב הרמב"ם מגדיר דין מוקצה, ובעל חיים מזומן רק כשהוא נמצא תחת ידו של האדם, ואינו צריך מצודה לצודנו [רק במסכת ביצה הגמ' מביאה את השיעור "הבא מצודה ונצודנו". הרמב"ם מפרש, שהגמ' במסכת שבת לא הביאה שיעור זה כיון שהוא קיים רק בדין מוקצה של יום טוב, ולא בדין מלאכה של שבת].

האפשרות לחלק בין דין צידה בשבת לבין דין צידה ביום טוב עולה גם לפי הראשונים הסוברים שמלאכת צידה אסורה ביום טוב. הגמ' מקשה על שמואל המפרש שמחוסר צידה הוא כשאומר הבא מצודה ונצודנו, ואסור לצודו במקרה זה, מברייאת האומרת שהצד אוזים ותרגולים ויוני הרדיסאות פטור, למרות שצריך להביא מצודה ולצוד אותם. מקשים הראשונים מדוע הברייאת סותרת את דברי שמואל, והרי הברייאת אומרת שפטור, וכל פטור בהלכות שבת אסור מדרבנן, ובדברי רבן שמעון בן גמליאל אינו מפורש שאסור לצוד מהתורה, אולי הוא אסור רק מדרבנן. נחלקו הראשונים בתירוץ הקושיה:

תוס' [ד"ה ותניא] בתירוץ הראשון מתיר, שקושיית הגמ' מדין מזונות [לקמן נעסוק בדין זה] המוכיח שרבן שמעון בן גמליאל אסר לצוד מהתורה כשאומר הבא מצודה ונצודנו.

תוס' [שם] בתירוץ השני מתרץ, שקושיית הגמ' מבוססת על המשנה במסכת שבת, שממנה עולה, שרבן שמעון בן גמליאל אוסר לצוד מהתורה, כשאומר הבא מצודה ונצודנו. בעל העיטור [מובא ברא"ש סי' א] מתרץ שמותר לצוד אווזים ותרנגולים, וכוונת הברייתא האומרת "פטור" – "פטור ומותר".

לפי כל הראשונים הללו, דין צידה ביום טוב זהה לדין צידה בשבת, כשאסור מהתורה לצוד בשבת אסור מהתורה לצוד ביום טוב [בתנאי שיש מלאכת אוכל נפש האסורה מהתורה], וכשאסור מדרבנן לצוד בשבת אסור מדרבנן לצוד ביום טוב. הרא"ה [ד"ה והא אווזין] מחלק בין שבת לבין יום טוב, ולדעתו כשאסור מהתורה לצוד בשבת, אסור לצוד ביום טוב, וכשאסור לצוד מדרבנן בשבת, מותר לצוד ביום טוב [החילוק בין שבת לבין יום טוב, או מפני שבשבת מלאכה אסורה מהתורה, וביום טוב אסורה רק מדרבנן, או מפני שמהות המלאכה ביום טוב שונה ממהות המלאכה בשבת].

לפי התוס' אסור מדרבנן לצוד אווזים ותרנגולים ביום טוב, לפי בעל העיטור מותר לצוד אווזים ותרנגולים בין בשבת ובין ביום טוב, לפי הרא"ה אסור לצודם בשבת ומותר לצודם ביום טוב.

המשנה אומרת שאסור לתת מזונות לבעל חיים שאסור לצודו. נחלקו הראשונים בהסבר האיסור:

רש"י [ד"ה ואין נותנין] מפרש שמותר לזון רק בעלי חיים שמזונותם עליך, וכיוון שאינם ניצודים, הם יכולים להסתדר בצורה עצמאית, ואין מזונותם עליך.

תוס' [ד"ה ואין] מפרש שחכמים אסרו לתת להם מזונות, מגזירה שמא יבוא לצודם, והגזירה רק כשיש איסור צידה מהתורה.

הר"ן [יב: באלפס ד"ה אין נותנין] מצטט רש"י במסכת שבת [קו: ד"ה ואין נותנין לפנייה מזונות] המפרש שאסור לטרוח בדבר המוקצה.

הרמב"ם [פ"ב הי"ז] מפרש שאסור לתת לפנייהם מזונות שמא יבוא לקח מהם [ועיי' פיהמ"ש פ"ג מ"א].

סיכום

רבנן במשנה אוסרים לצוד דגים מן הביכרים, ומתירים לצוד חיה ועוף. הגמ' פוסקת כשיטת רבן שמעון בן גמליאל, שמותר לצוד רק מביכרים קטנים, שאין צריך לומר הבא מצודה ונצודנו. הרמב"ם [פ"ב ה"ז, ועיי' כסף משנה] מפרש שרבן שמעון בן גמליאל חולק גם על דגים, ומותר לצוד דגים מביכרים קטנים. הראב"ד מפרש שרבן שמעון בן גמליאל מודה שאסור לצוד דגים אפילו מביכרים קטנים, מפני שהם מכוסים מן העין.

הרמב"ם אוסר צידה רק מדין מוקצה. שאר הראשונים אוסרים צידה גם מדין מלאכה. לדעת הרמב"ם יש הבדל מהותי בין צידה בשבת לבין צידה ביום טוב. לשאר הראשונים אין הבדל ביניהם, ואם יש הבדל הוא רק בצידה האסורה בשבת מדרבנן, שביום טוב מותרת לכתחילה.

הלכה

השו"ע [סי' תצז סע' א, ו-ז] פוסק שמותר לצוד אווזים, תרנגולים ויונים שבבית או שבחצר, ומותר לצוד כל חיה ועוף שאינם מחוסרים צידה, ואסור לצוד דגים אפילו מביכרים קטנים. הוא [סע' ב] פוסק כרמב"ם שאסור להאכיל דגים, עופות וחיות המוקצים, מחשש שיבוא לקחתם. הביאור הלכה [ד"ה דגים] דן האם אסור להאכיל עז העומדת לחליבה מפני שהיא מוקצה. הוא מתיר לאכילה, גם מפני שהמגן אברהם מפרש, שהרמב"ם אסר רק כשיש איסור צידה, וגם מפני ששאר הראשונים חולקים על הרמב"ם, ואוסרים להאכיל את הבהמה רק כשיש איסור צידה.